

TARNOVSKÉ LISTY

Ilustrovaný politický, hospodářský, společenský a informační týdeník

Ročník VII.

Tarnov, listopad 2011

č. 29

Redakce a správa: Městský úřad Tarnov, Oddělení propagace města, Rynek 7, 33-100 Tarnov, Polsko

Renesanční Tarnov

Tarnovské Staré město, přezdívvané „perla polské renesance“, je jedním z nejkrásnějších příkladů renesančního architektonického uspořádání z polských měst.

Náměstí (Rynek), vyznačené v okamžiku založení města v roce 1330, obklopují domy převážně z 16. až 18. století. K nejcennějším patří dva renesanční domy s podloubím číslo 20 a 21, které se nacházejí v severním průčelí. V současnosti zde sídlí oblastní muzeum (Muzeum Okręgowo).

Centrálně umístěná **radnice (ratusz)** vznikla v polovině 14. století v gotickém stylu a byla mnohokrát přestavována až k poslední jednoznačně charakteristické renesanční úpravě. Budovu zakončuje cihlová, neomítnutá atika s 28 slepými okny. Hřeben atiky zdobí kamenné voluty, fiály a 14 maskaronů. Třináctimetrová radniční věž ukrývá funkční mechanický systém nejstarších

polských ručně natahovaných radničních hodin. Hned vedle radnice z jihovýchodní strany stojí nenápadný sloupek – v dávných dobách se na tomto místě nacházel pranýř pro „hanebné baby“.

Katedrální bazilika (Bazylika Katedralna), nejreprezentativnější tarnovská památka, byla postavena ve 14. století v gotickém duchu. Dnešní neogotický vzhled získala po důkladné renovaci a částečné přestavbě v letech 1889-1900.

V této nejdůležitější svatyni ve městě a tarnovské diecézi přitahují pozornost zejména nejvyšší náhrobky v Evropě, stojící za oltářem. Tyto více než třináctimetrové, monumentální náhrobky rodu Tarnowských (velkého korunního hejtmána Jana Tarnowského a jeho syna Krzysztofa, první patrové památníky v Polsku, a možná i na světě...) a Ostrogských. Autorem prvního z nich byl italský sochař Jan Maria Padovano, druhý je pravděpodobně dílem

Jana Pfistera z Vratislavi nebo Holanďana Wilhelma van den Blocka. V jižní lodi stojí za pozornost náhrobek Barbary z Tęczyńských Tarnowské, první ženy hejtmána Tarnowského, veledílo renesančního náhrobního sochařství na evropské úrovni, vytvořené Padovanem. Znalci umění považují sochu za nejkrásnější zpodobnění ženy v období renesance.

V zákoutí za katedrálou najdeme Dům Mikołajowských (Dom Mikołajowskich), jeden z nejkrásnějších a nejstarších domů v Tarnově, postavený v roce 1524. Nachází se zde Diecézní muzeum, které má ve svých sbírkách výjimečný exponát – originální oltář pocházející z kostelíku v obci Lipnica Murowana, zapsaného na seznam UNESCO.

Dalším příkladem renesančního stavitelství je Florentský dům (Dom Florencki) z 2. pol. 16. století, s přední fasádou zavěšenou na úrovni patra na charakteristických kamenných nosnících.

Magie Tarnova

Každý, kdo alespoň jednou navštívil Tarnov, se nedokáže ubránit půvabu jeho haličské atmosféry. Od zbytku Polska ho neodlišuje jen výjimečné kouzlo Starého města, v němž se zachovaly uličky ve středověkém rozvržení, gotické a renesanční stavby či fragmenty hradeb, ale také neobvyklý duch starého jižního města.

Dnes při procházkách ulicemi Tarnova rozpoznáváme stopy prošlých staletí jako jednotlivé kamínky v barevné mozaice. V ospalém tichu zákoutí slyšíme hlasy dávných hrdinů: moudré-

ho Spycimira Leliwity, který v roce 1330 Tarnov založil, velkého vojevůdce a politika hejtmana Jana Tarnowského, neúnavného bojovníka za samostatnost generála Józefa Bema, moudrého historika Józefa Szujského, prokletého selského vzbouřence Jakuba Szely, geniálního vynálezce Jana Szczepanika, charismatického politika Wincenta Witose, statečného velitele majora Henryka Sucharského nebo spisovatele Romana Brandstaettera.

Tarnov se stal v průběhu staletí bezpečným přístavem pro přicházející Židy, Němce, Ukrajince, Skoty, Rakušany, Čechy a mnohé další. Každý z těchto národů, každá nová kultura zde zanechala trvalou stopu. Na prohlídku města se dnes můžete vydat po stopách italské renesance, generála Józefa Bema, blízkých polsko-maďarských vztahů anebo se ponořit do spleti židovských uliček, zamyslet se u zbytků synagogy a poklonit na hřbitově před pomníkem tisíců zavražděných židovských obyvatel města. Navštěvníky okouzlí odkrývání skutečných uměleckých pokladů na trase po tarnovských kostelech, mezi kterými se třpytí jako perla katedrální bazilika (Bazylika Katedralna) s monumentálními náhrobky Tarnowských a Ostrožských, hned vedle Diecézního muzea (Muzeum Diecezjalne) se svými drahocennými sbírkami. Nenechte si ujít ani výjimečnou muzejní expozici v renesanční radnici, v domech s podloubími na Rynku, a zejména jedinou stálou výstavu o historii a kultuře Romů v Evropě v Etnografickém muzeu. Pojdme na večerní procházku ulicemi Tarnova: lampy vrhají světlo na kamennou dlažbu, sály lákají k mnohým mistrovským kon-

certům, kavárny a restaurace zvou do dávných kupeckých sklepů. A po číši maďarského vína, které sem od staletí plynulo z nedalekého Tokaje, se ještě jednou zahleďme na osvětlené věže, secesní domy, bašty a hradby, naberme do plíc vítr, který sem přivál vůni tatranských vrcholů a beskydských luk. V paměti zůstane obraz města, po němž se nám bude navždy stýskat.

Adam Bartosz

HRAD TARNOWSKÝCH

Velmi zajímavým objektem, svědkem bohaté historie Tarnova, jsou ruiny hradu, který se nachází na hoře svatého Martina. Při pohledu na zříceně zdi si jen těžko představíme velikost a krásu paláce v dobách jeho rozkvětu. Vyplátí se ale na toto zajímavé místo podívat pozorněji.

Hrad byl postaven v letech 1328–31 šlechticem Spycimirem z Melszty-na, výjimečnou osobností, která měla v tehdejší království velké zásluhy. Byl poradcem králů Vladislava Lokýtky a Kazimíra Velkého. Vybudoval obrovský hrad – téměř 2000 m² rozlohy z něj učinilo největší sídlo světského monarchy v tehdejší Polsku.

V roce 1441 vyloupili a vypálili hrad maďarští nájezdníci, což ale neznamenalo jeho konec, protože se v krátké době objevil významný majitel – velký korunní hejtman Jan Amor Tarnowski. Baštu a tzv. arsenal pocházející z tohoto období, mohou turisté,

kteří navštíví „Martinku“, obdivovat dodnes. Za zmínku stojí fakt, že se za jeho zdmi nacházela knihovna, zbrojnice a dokonce rodové muzeum, v podhradí potom mj. pivovar.

Po vyměnění hlavní rodové linie Tarnowských se rozhořel konflikt mezi potenciálními dědici. Byl to začátek konce slávy hradu. V časech bojů byly vyprázdněny pokladnice i knihovny, budovy se dostaly do rukou příbuzných, kteří měli už menší zájem do nich investovat. V roce 1747 dovolil lehkomyšlný kníže Janusz Aleksander Sanguszko sestřím bernardýnkám zámek rozebrat, aby získaly stavební materiál na nový kostel.

To byl úplný konec hradu. Dnes lze jeho části nalézt při pozorném pohledu na okenice domů nebo zdi paláce Sanguszků (Pałac Sanguszków). I ruiny si ale zaslouží naši pozornost. Ze štítu Martinky se totiž rozprostírá pěkný výhled na okolní panorama a krátká procházka nahoru je vynikajícím lékem na městskou lenivost.

KOSTELÍK NEJSVĚTĚJŠÍ PANNY MARIE U WAŤOKU

Nesporné kouzlo dodávají procházkám po Tarnově malé dřevěné kostelíky. Jedním z nich je kostel Nejsvětější Panny Marie Nanebevzaté. Nachází se v pěkném zákoutí mezi Burkem, starým hřbitovem a potokem Wałok.

Staré rukopisy uvádějí, že byl vystavěn šesti vesničany z Většího předměstí v roce 1462. Toto datum ale nemusí být přesné – je možné, že kostelík pamatuje i dřívější historii.

O romantickém půvabu starých dřevěných staveb určitě není potřeba nikoho přesvědčovat, ale i vnitřek kostelíka si zaslouží chvíli pozornosti. Krásnými památkami jsou například barokní kazatelna nebo erby mecenášů kostela umístěné na parapetech kůru.

Abychom Vás nalákali k návštěvě kostelíka, dodáme ještě, že okouznil už nejednoho návštěvníka. To dokazují četné obrázky místních i přespolních umělců, kteří toto půvabné místo zvětšili na svých skicách a obrazech.

Generál Józef Bem

Generál Józef Bem, polský a maďarský národní hrdina, se narodil v Tarnově, v domě na předměstí Burek. Tento název pochází od slova bruk – dláždění, které leží na dodnes funkčním obchodním náměstí. V matriční knize katedrální farnosti v Tarnově se nachází zápis ze křtu Józefa Bema a datum jeho narození, 14. března 1794.

Ve sbírkách tarnovského oblastního muzea najdeme exponáty věnované generálovi: předměty spojené se životem a vojenskou činností Bema v Polsku v době Listopadového povstání; v emigraci ve Francii; v Maďarsku

během „Jara národů“, kdy byl velitelem sedmihradské armády, a v emigraci v Turecku, kde 10. prosince 1850 zemřel (v Aleppu, v dnešní Sýrii).

Pozůstatky gen. Józefa Bema byly v roce 1929 slavnostně převezeny do Polska, do rodného Tarnova a uloženy v okázalém mauzoleu ve Střeleckém parku (Park Strzelecki).

Pozornost si zaslouží generálovův pomník v ulici Wałowa, hlavní atrakce maďarských turistických skupin, a také Sékelská brána (Brama Seklerska) na náměstí Plac Petofiego.

Ve sbírkách tarnovského Oblastního muzea se nacházejí fragmenty Sedmihradského panoramatu (Panorama Siedmiogrodzka), namalovaného na maďarskou objednávku Janem Stykou v roce 1897. Obraz dlouhý 120 metrů a vysoký 15 metrů byl rozřezán na kousky.

Některé fragmenty tohoto díla jsou v majetku tarnovského muzea, ten největší o rozměrech 3,85 m na 3,28 m představuje maďarskou armádu vedenou gen. Józefem Bemem v bitvě u Sibiu 11. března 1849.

Jan Amor Tarnowski

Narodil se na hradě na hoře sv. Martina v roce 1488. Jeho otec Jan Amor byl krakovským kastelánem, a proto dostal jeho syn přízvisko „Kracowczyk“. Jeho matka byla Barbara z Rožnowa, vnučka rytíře Závaše Černého.

V roce 1527 se stal Tarnowski ruským vévodou a obdržel od krále Zikmunda Starého hodnost velkého korunního hejtmana. V bitvách u Gwoźdźce a u Obertyna rozdrtil Moldavany a získal tak reputaci vynikajícího velitele.

Měl zálibu v knihách a na tarnovském zámku zřídil velkou knihovnu. Shromáždil v ní mj. kromě starých rukopisných kodexů také současná literární díla a vědecké knihy z různých oblastí. Rád se obklopoval vynikajícími osobnostmi polské kultury období renesance. Jeho hosty byli např. Andrzej Frycz Modrzewski, Mikołaj Rej, Jan Kochanowski, Łukasz Górnicki, Marcin Kromer a mnoho dalších.

Pro rodný Tarnov toho udělal mnoho. Zasadil se o nová privilegia pro tarnovské řemeslné cechy a o potvrzení těch existujících. Staral se také o řádné řízení města a proto v letech 1554-1560 vydal soubor nařízení upravujících městský život. Tyto instrukce se týkaly veřejné správy, bezpečnosti, stravování, výstavby, obranyschopnosti či hygieny. Opevnil město, postavil nové části obranných hradeb a opravil ty stávající. Měšťanům udělil privilegium stavět na územích kolem cesty na hrad. V této době stavebnictví kvetlo přímo ve městě, což učinilo z Tarnova jedno z prvních center renesanční architektury v zemi.

Zajímavostí určitě je, že patřil mezi nejznámější Poláky tehdejší Evropy a jeho biografie – jako jediného Poláka kromě krále Zikmunda Starého – byla zapsána v díle P. Joviusa vydané-

ho v Basileji pod názvem *Elegia virorum bellicae virtute illustrim* (1561).

Jan Szczepanik, polský „Edison“

S Tarnovem je spojen nejvšestrannější polský vynálezce – Jan Szczepanik.

Průkopník barevné fotografie, televize a barevného filmu, moderního tkalcovského průmyslu a také vynálezce předchůdce neprůstřelné vesty.

Narodil se 13.6.1872 nedaleko Přemyšle, působil v Berlíně a Drážďanech a po své smrti 8.11.1926 byl pohřben v Tarnově.

Při procházce Tarnovem stojí za to zastavit se před těmito stavbami: rodinným domem v ulici Szopena 11 a v ulici Sowinského 11, kde vynálezce několik let vedl úspěšný výzkum výroby

barevných fotografií a diapositivů. V Oblastním muzeu můžeme ve sbírkách „Apoteoza“ obdivovat patrně největší gobelín utkaný metodou vynalezenou Szczepanikem při příležitosti výročí 50. let panování císaře Františka Josefa I.

Tělo vynálezce spočinulo v rodinné hrobce Dzikowských, která se nachází na nejstarší tarnovské nekropoli (založené kolem roku 1790) – na starém hřbitově ve čtvrti Zabłocie. Na počest Jana Szczepanika byl postaven jeho jediný pomník v Polsku na náměstí Szczepanika, vedle školy, v níž se nachází památná místnost shromažďující památky po „polském Edisonovi“.

Kněz profesor Michał Heller

Narodil se v Tarnově 12. března 1936 a jako první Polák se stal laureátem jednoho z nejprestižnějších ocenění na světě – ceny Templetona, udělované za překonávání bariér mezi vědou a vírou.

Kněz profesor Michał Heller je absolventem tarnovského Duchovního semináře (Seminarium Duchowne), a také prvním děkanem Teologické fakulty v Tarnově. Je to fyzik, kosmolog, filozof a teolog známý po celém světě, člen mj. Vatikán-

ské astronomické observatoře a Papežské akademie věd, Polské fyzikální společnosti, Polské astronomické společnosti, International Society for General Relativity and Gravitation, European Physical Society nebo Center for Theology and the Natural Science.

Heller je rovněž autorem a spoluautorem několika set vědeckých publikací, přednáší na Papežské teologické akademii v Krakově.

Wilhelm Sasnal

Narodil se v roce 1972 v Tarnově. Na začátku devadesátých let studoval na Fakultě architektury krakovské polytechniky, potom na Fakultě malířství AVU v Krakově. V roce 2007 ho časopis moderního umění Flash Art umístil na první místo v seznamu 100 nejdůležitějších mladých umělců světa.

V roce 1999 se stal laureátem Grand Prix 34. celostátní malířské soutěže „Bielska Jesień“, v listopadu 2006 obdržel jednu z nejdůležitějších evropských uměleckých cen, Vincenta van Gogha. Tento Tarnovan je jedním z mála polských umělců, jejichž práce se nachá-

zejí v nejslavnějších světových galeriích, např. v Galerii Saatchi, Tate Modern v Londýně, Centre Pompidou v Paříži, Museum of Modern Art v New Yorku anebo v Guggenheim Museum. Velmi úspěšná byla výstava Sasnalových plakátů a olejomalb v Kern Gallery v New Yorku v březnu 2011.

Ve dvou různých anketách, publikovaných v časopise Flash Art, zvítězil Sasnal přesvědčivě a s velkým bodovým náskokem před dalšími „nejdůležitějšími mladými světovými umělci“. Kromě malířství se věnuje také filmu.